

طرح تربیت سیار

در

اوقات فراغت

محمد اسماعیلی

نوجوانان.

ضرورت اجرای طرح

اوقات فراغت یکی از بسترهای مناسب جهت ایجاد ارتباط روحی و معنوی بین مربی و متربی است که لازم است به نحو شایسته‌ای از آن استفاده شود؛ چرا که فرصتهای به دست آمده چونان ابر بهاری در گذرند و با از دست رفتن آن، جز غصه چیزی بر جای نمی ماند؛ چنان که امام علی علیه السلام فرمودند: «الْفُرْصَةُ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ فَأَنْتَهُزُوا فُرْصَ الْخَيْرِ»^۱ فرصت چون ابر می‌گذرد

تربیت سیار، اردویی برنامه‌ریزی شده و منظم است که با مدیریت سرپرست اردو در اوقات فراغت همراه با برنامه‌های تفریحی - فرهنگی و در راستای اهداف تربیتی اسلام طراحی شده است.

محورهای اصلی این طرح عبارت است از:

۱. اجرای برنامه‌های تربیتی - دینی با برنامه‌ریزی و مدیریت روحانی محل.
۲. برنامه‌های تفریحی - سیاحتی متناسب با شرایط سنّی و جنسی، همچنین زمانی و مکانی کودکان و

۱. نهج البلاغه، حکمت ۲۱.

پس فرصت‌های نسیک را غنیمت شمارید.»

بسیاری از خانواده‌ها، به جهت گرفتاری‌هایی که در زندگی دارند، حتی یک بار هم در طول سال موفق نمی‌شوند مسافرت بروند. نبود مسافرت و تفریح در زندگی در کنار یکنواختی فعالیت‌های روزمره، علاوه بر خستگی جسمی، موجب بیماری‌های روحی چون افسردگی می‌شود که اثرات نامطلوب تربیتی به همراه خواهد داشت؛ چونان آبی زلال که اگر در حرکت و جریان نباشد، به مرور زمان ماهیت خود را از دست داده، رنگ عوض می‌کند.

ظریفی اهمیت مسافرت را چنین ترسیم نموده است: «سَبَّحُوا فَإِنَّ الْمَاءَ إِذَا سَاحَ طَابَ وَإِذَا وَقَفَ تَغَيَّرَ وَاضْفَرَّ؛^۱ سیر و سفر کنید! همانا آب تا زمانی که در حرکت است، پاک و زلال است و زمانی که راكد بماند، دگرگون و زرد می‌شود.»

برنامه‌ریزی تربیتی مبلغ برای مستربیان شرکت‌کننده در کلاسهای مساجد یا مراکز فرهنگی و انتقال آنها

از محیطی بسته و خسته‌کننده به فضایی باز و سرسبز، خصوصاً در ایام فراغت تابستان به جهت شادابی و آمادگی روحی، بستر مناسبی برای پذیرش پیام‌های تربیتی دین مقدس اسلام فراهم می‌کند و به ویژه با آمادگی‌هایی که در نسل نوجوان و جوان وجود دارد، این امر بهتر عملی می‌شود. علی‌علیه فرمودند: «قَلْبُ الْحَدِيثِ كَالْأَرْضِ الْخَالِيَةِ مَا أَلْقَى فِيهَا قَبِلَتْهُ؛^۲ قلب نوجوان و جوان، چونان زمین آماده‌ای است که هر بذری در آن پاشیده شود، می‌پذیرد.»

اهداف طرح

برای طرح تربیت سیار اهدافی در

نظر گرفته شده است، مثل:

۱. پرورش روح تعاون و هم‌یاری در بین دانش‌آموزان؛
۲. استفاده بهینه از فرصت‌های به دست آمده (مدیریت زمان)؛
۳. شناخت و انتخاب دوستان خوب؛
۴. ایجاد شادابی و سلامت روحی

۱. امالی شیخ طوسی، ص ۳۸۹، مجلس چهارده.

۲. نهج البلاغه، نامه ۳۱.

واجبی است [که بر عهدهٔ توست] و نمازت را با جماعت بخوان اگر چه بر روی نیزه باشی.» در روزهای بعدی سعی خواهد کرد نمازهای خود را با جماعت اقامه کند.

۲. شناخت مبلغ و متریان از همدیگر:

یکی از سفارشات دین مبین اسلام به مبلغ و داعی الی الله آن است که فردی مردمی باشد. لازمهٔ مردمی بودن مبلغ، انس بیشتر با متربی و داشتن اخلاق، رفتار و گفتار نیک است. اردو فرصتی است مناسب تا متربیان عملاً با اخلاق و رفتار مبلغ آشنا شوند. در مسافرت است که اخلاق طرفین شناخته می شود؛ چنان که علی علیه السلام فرمودند: «السَّفَرُ مِيزَانُ الْأَخْلَاقِ»^۱ مسافرت وسیله سنجش اخلاق است.»

همچنین اردو فرصت خوبی

و جسمی؛
۵. آشنایی عملی با معارف اسلامی، چون نماز جماعت، احترام بزرگان، کمک به همدیگر و...؛

۶. ارزیابی دوستان جهت مسئولیت پذیری؛

۷. و...؛

ویژگیهای طرح

۱. عبادت جمعی: یکی از ویژگیهای

طرح سیار آن است که به مبلغ فرصت می دهد تا وظیفه اصلی خود را که همان هدایت و ارشاد است، به صورت چهره به چهره عملی کند.^۱ همچنین شرکت کنندگان را به صورت عملی با نماز جماعت و ارزش و اهمیت آن در اسلام آشنا می کند. وقتی اعضای شرکت کننده در اردو با تمام وجود توصیه لقمان حکیم به فرزندش را پذیرا شدند که: «يَا بُنَيَّ إِذَا جَاءَ وَقْتُ صَلَاةٍ فَلَا تَوَخَّرْهَا لِيَسْنُوْا وَصَلَّهَا وَأَسْتَرِخْ مِنْهَا فَإِنَّهَا دِينٌ وَصَلَّ فِي جَمَاعَةٍ وَكُنْ عَلَى رَأْسِ رُجْحٍ»^۲ پسرم! هرگاه وقت نماز فرا رسید، برای هیچ چیزی آن را به تأخیر نینداز و نماز را به جا آور و با خواندن نماز، خاطر خود را آسوده کن؛ زیرا نماز حق

۱. از امیر مؤمنان نقل شده که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به من فرمود: «إِنَّمَا نِعْمَةُ اللَّهِ عَلَيَّ لِأَنَّ نَهْدِيَّ اللَّهُ عَلَيَّ بِدِينِكَ وَرَجُلًا خَيْرٌ لَّكَ مِنَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ»؛ قسم به خدا! ارزش هدایت شدن یک نفر به دست تو از آنچه خورشید بر آن می تابد برای تو بهتر است.» (کافی، ج ۵، ص ۲۸، ح ۴).

۲. کافی، ج ۸، ص ۳۴۹، ح ۵۴۷.

۳. شرح نهج البلاغه، ابن ابی الحدید، ج ۲۰، ص ۲۹۴، ح ۳۶۶.

سفر ... «وَكثْرَةُ الْمِزَاحِ فِي غَيْرِ مَا يَسْخَطُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ؛^۳ شوخی زیاد در غیر آن چیزی که خدای عزیز و جلیل را به خشم می آورد.»

۴. عبرت پذیری: یکی از روشهای تربیتی، روش عبرت پذیری است؛ یعنی اینکه انسان تحولات و تطورات را به دیده عبرت بنگرد و از آنچه برای دیگران رخ داده، درس بگیرد و خود را از اشتباهات و لغزشها ننگه دارد.

عبرت گرفتن از سرگذشت دیگران در اردو بیشتر مشهود است؛ چرا که عملاً نظاره گر اماکن قدیمی و کاخهای مجلل اربابان زر و زوری هستیم که از سازندگان آنها هیچ اثری باقی نیست و توصیه قرآن بر این است که از دیدار اماکن گذشتگان عبرت بگیریم:

«أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ»^۴ «آیا

است تا مبلغ در طول این مدت به ارزیابی فعالیت‌های خود و تحلیل بازخوردها اقدام کرده، در سفرهای بعدی به اصلاح آنها پردازد.

۳. شادابی روحی و جسمی: مسافرت به فضاهای سرسبز باعث سلامتی روح و جسم می شود؛ به دیگر سخن، دیدن سبزهزارها موجب درمان بیماریهای روحی چون افسردگی خواهد شد. از امام علی علیه السلام نقل شده که فرمودند: «النَّظَرُ إِلَى الْخَضِرَةِ نُشْرَةٌ»^۱ نگاه به سبزهزار درمان کننده و نشاط آور است.»

بی جهت نیست که وجود گرمی پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله توصیه می نمودند: «سَافِرُوا وَتَصِحُّوا»^۲ مسافرت کنید تا سالم بمانید.»

تفریحات سالم در ایجاد شادابی و سرزندگی، دارای جایگاه ویژه‌ای است. سیره ائمه علیهم السلام همواره بر اساس خوشحال کردن و مزاح با مؤمنین بوده، اما همیشه توصیه می فرمودند که این شوخیها همراه با چیزی نباشد که رضایت الهی در آن نیست. ابان از امام صادق علیه السلام نقل می کند که حضرت فرمودند: از نشانه‌های مردانگی در

۱. نهج البلاغه، حکمت ۴۰۰.

۲. مکارم الاخلاق، ص ۲۴۰.

۳. بحار الانوار، ج ۷۳، ص ۲۶۶، باب ۴۹، ح ۳.

۴. غافر/ ۲۱.

نسبت به آثار باستانی تغییر کرد؛ به طوری که هر جا می‌روم به همان دیده‌ عبرت نگاه می‌کنم که چه کسانی بودند و چی شدند!

اصول اجرایی طرح

یکی از آداب سفر آن است که مبلغ قبل از حرکت بین اعضای شرکت کننده، تقسیم کار کند؛ به طوری که هر کس بداند در طول سفر چه وظیفه‌ای دارد و به چه کارهایی باید مشغول شود. لذت بخش‌ترین لحظات اردو برای نوجوانان آن است که در جمع فعالیت کنند. پس بهتر است آنها را در نهضت خدمت‌رسانی آموزش و پرورش دهیم همچنان که پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: «سَيِّدُ الْقَوْمِ فِي السَّفَرِ خَادِمُهُمْ، فَمَنْ سَبَقَهُمْ بِخِدْمَةِ لِمَ يَسْقُوهُ بِعَمَلِ الْأَشْهَادَةِ؛» سرور هر قوم در سفر، خادم آنهاست. پس هر کس از آنان در خدمت به دیگران پیش‌دستی کند، آن جمع در هیچ عملی جز شهادت در راه خدا بر او پیشی نخواهند گرفت.» با توجه به اهمیت خدمت در سفر،

در زمین نگردیده‌اند تا ببینند فرجام کسانی که پیش از آنها [زیسته]‌اند، چگونه بوده است؟ آنها از ایشان در قدرت و در ایجاد آثار [مهم] در زمین برتر بودند؛ با این همه، خدا آنان را به کیفر گناهانشان گرفتار کرد و در برابر خدا مدافعی نداشتند.»

دوستی می‌گفت: این خاطره شیرین و پندآموز را هرگز فراموش نمی‌کنم؛ هنگام دیدار کاخهای فرو ریخته شاهان دیدم بر سر در کاخ، آیات بالا که بر تابلویی نوشته شده بود نظر اهل معرفت را جلب می‌کرد. همچنین چادرهای فرو ریخته جشنهای ۲۵۰۰ ساله ستمشاهی «چادرهای عبرت» نام گرفته‌اند. روحانی محل، ستونهای بزرگ و سقفهای عظیم سنگی را به ما نشان می‌داد و می‌گفت: بچه‌ها! این بناهای مهم و سازندگان آنها، نمونه آشکاری از این آیه شریفه است که اثری از سازندگان آنها که با ظلم و ستم این بناهای عظیم را درست کردند، نیست و الآن زیر خروارها خاک خوابیده‌اند. توضیحات مربی چنان در ذهنم نشست که از آن روز به بعد نظرم

مسئولیتها را می‌توان به شرح ذیل در بین اعضا تقسیم کرد:

۱. مسئول رضایت‌نامه‌ها

تهیه برگه رضایت نامه و چاپ آن با آرمی خاص که قابل رونویسی نباشد، همچنین هماهنگی با اداره بیمه جهت بیمه کردن اعضای شرکت کننده و برآورد هزینه آن از وظایف مسئول رضایت‌نامه‌هاست.

چنین کسی موظف است رضایت‌نامه‌ها را به موقع توزیع کند و آخرین فرصت و مکان دریافت را همراه با امضای ولی دانش‌آموز متذکر شود که بدون تأیید قطعی یا حضوری ولی دانش‌آموز، رضایت‌نامه فاقد اعتبار خواهد بود. انجام به موقع این وظیفه به شما این امکان را می‌دهد که با افراد شرکت کننده آشنا شده، جهت تهیه وسیله نقلیه، نهار و... برنامه‌ریزی کنید.

تبصره

الف) اگر شرکت کنندگان در اردو کودک بودند، وجود یک همراه الزامی است، بنابراین، در برگه رضایت‌نامه درج اسم شخص و همراهش ضروری

است.

ب) زمان دقیق حرکت مشخص گردد و از شرکت کنندگان خواسته شود نیم ساعت قبل از حرکت در محل مورد نظر آماده شوند. ضروری است ساعت بازگشت به صورت تقریبی اعلام شود تا موجب نگرانی والدین نشود. همچنین شماره تلفن همراه سرپرست اردو به خانواده‌ها، اعلام شود، تا در صورت تأخیر نگران نشوند.

۲. مسئول گروه

شرکت کنندگان در اردو را قبل از حرکت به دسته‌های ده نفری تقسیم کنید. با عنایت به فرمایش امام علی علیه السلام: «سَلِّ عَنِ الرَّفِيقِ قَبْلَ الطَّرِيقِ؛^۱ قبل از سفر، رفیق و همراهت را گزینش نما.» به بچه‌ها اجازه دهید هر کس همراه خود را در گروه انتخاب کند. ضروری است برای هر گروه به صورت انتخابی از طرف اعضای گروه یک نفر به عنوان مسئول انتخاب شود تا مسئولیت کارهای اعضای گروه به او محول شود.

۱. نهج البلاغه، نامه ۳۱.

نظرات مشورتی گروهها را گرفته، نظر نهایی را خود به اطلاع آنها برساند. مشورت در طول سفر از سفارشات است که به آن تأکید شده است؛ لقمان به فرزند خود می گوید: «إِذَا سَأَلْتَّ مَعَ قَوْمٍ فَأَكْثِرِ اسْتِشَارَتَكَ لِإِيَّاهُمْ فِي أَمْرِكَ وَأُمُورِهِمْ؛^۱ هرگاه با جمعی به سفر رفتی، در کارها با آنان درباره وضع خود و وضع آنها زیاد مشورت کن.»

۳. معاون اول مبلغ

لازم است قبل از حرکت، مبلغ فردی را به عنوان جانشین خود به اعضا معرفی کند تا در صورت نبود مبلغ یا پیشامد اتفاقی رهبری گروه را به عهده بگیرد.

۴. معاون اجرایی و مالی

مسئولیت پرداختها و خریدها اعم از آب، یخ، غذا، فرش و زیرانداز به عهده معاون مالی است. او باید افرادی را جهت توزیع و حمل اثاثیهها معرفی کند.

۵. مدیر داخلی

نظافت اتوبوس، مواظبت از صندلیها، همچنین باز نبودن در و

مسئول گروه و وظیفه مدیریت و هماهنگی بین اعضا را دارد و در صورت پیشامد مشکلی، پاسخگو خواهد بود. مدیریت مسئول گروهها به عهده خود مبلغ و مسئول طرح می باشد.

وظایف مسئول گروه

الف) انتخاب اسم و کد و شماره برای گروه از وظایف مسئول گروه است که با هماهنگی مسئول طرح اجرا می شود. بهتر است از اسامی ارزشی چون اسامی شهدا استفاده شود. ب) به صف کردن گروه، سوار و پیاده نمودن آنها به عهده مسئول گروه است.

ج) از بین اعضای گروه، مسئول برای خود معاونی انتخاب کند. در صورت امکان معاون از کسانی باشد که ضمن ذکاوت هوشی و تیزبینی، نسبت به اعضای دیگر بزرگتر باشد.

مسئول طرح لازم است در طول مسافرت با مسئولین گروهها در ارتباط باشد تا ضمن نظارت بر حضور و غیاب دقیق و هماهنگی بین اعضا و رفع اختلاف در صورت بروز آن،

۱. فروع کافی، ج ۸، ص ۳۴۸، ح ۵۴۷.

شیشه‌ها به عهده مدیر داخلی است. غیر از ایشان هیچ کس حق صحبت کردن با راننده و مسئولین اردوگاه و درخواست چیزی از آنها را ندارد. مدیر داخلی، مسئول فضای سبز، اسباب‌بازیها، امکانات اردوگاه و منابع طبیعی اطراف نیز هست.

در خصوص تقسیم کار لازم است مبلغ گرامی شرکت کنندگان را به این امر متذکر شود که گرچه برای هر یک از کارها مسئولی انتخاب شده که با هماهنگی او کارها صورت می‌گیرد، ولی این به معنای آن نیست که اعضای شرکت کننده هیچ مسئولیتی ندارند. هر یک از افراد گروه باید به سهم خود در پیشبرد کارها فعالیت کنند و چون پیامبر گرامی اسلام ﷺ در فعالیت دسته جمعی، گرهی از کار را بگشایند. نقل شده که در سفری، پیامبر اکرم ﷺ برای تهیه غذا دستور دادند گوسفندی را ذبح کنند. یکی از اصحاب عرض کرد: سر بریدن گوسفند به عهده من. شخص دیگری گفت: پوست کندن آن با من. شخص دیگری پذیرفت تا گوشت آن را بپزد.

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: جمع‌آوری هیزم نیز بر عهده من، عرض کردند: ای رسول خدا! پدران و مادران ما فدای شما، خودتان را به زحمت نیاندازید و کارها را به ما واگذارید. ما [با کمال افتخار] انجام می‌دهیم. حضرت فرمودند: من می‌دانم شما انجام می‌دهید، ولی خداوند دوست ندارد بنده‌اش را در میان همراهانش مشاهده کند که برای خود امتیازی قائل شده است. سپس خود از جا برخاستند و به جمع‌آوری هیزم مشغول شدند.^۱

نکته

تقسیم کارها و مسئولیتها به نحوی که ذکر شد، جهت داشتن فرصت کافی برای اجرای برنامه‌های تربیتی است، تا مبلغ گرامی درگیر کارهای اجرایی نشده، فرصت کافی جهت پیاده کردن برنامه‌های تربیتی خود داشته باشد. اگر فردی دارای توان مدیریت بالایی بود، مبلغ می‌تواند تمام مسئولیتها را به او بسپرد، به طوری که در طول برنامه مشکلی پیش

۱. بحار الانوار، ج ۷۳، ص ۲۷۳، باب ۴۹، ح ۳۱.

نیاید.

روستا یا پارک جنگلی همراه با خوردن صبحانه (نان و پنیر)، هندوانه و ...

زمان اجرای طرح

رفتن به اردو در اول تابستان انگیزه بچه‌ها را جهت شرکت در کلاسهای تابستانی از بین می‌برد. بنابراین، زمان اردو حتماً بعد از اتمام دوره یا در بین دوره است، آن هم در صورتی که دانش‌آموزان از یکنواختی کلاسها در گرمای تابستان خسته شده باشند.

- دو ساعته، رفتن به امامزاده محل سکونت و اجرای دعای توسل همراه با پذیرایی مختصر.

در فصل تابستان هر چه به طرف مهر ماه نزدیک می‌شویم، زمان اردو مناسب‌تر خواهد بود؛ چرا که اولاً خنکی هوا از خستگی و گرم‌زدگی بچه‌ها جلوگیری کرده، مشکل تهیه آب سرد در حجم بالا را کاهش می‌دهد. ثانیاً با خنکی هوا، گردش دل‌انگیزتر شده، موجب رفع خستگی روحی می‌شود و آمادگی دانش‌آموزان را جهت شروع یک فعالیت جدید در اول مهر ماه بالا می‌برد.

- سه ساعته، پیاده‌روی به یکی از اماکن مذهبی در روستا یا طبیعت زیبای محل سکونت.

- نصف روز، رفتن به زیارتگاهی در روستای مجاور یا مکانی شاد و دل‌انگیز در آن طرف شهر.

- یک روزه، رفت و برگشت از روستا به شهر یا از شهر به یکی از روستاهای زیبای مجاور.

مدت زمان اردو بستگی به بودجه و امکانات و نوع برنامه‌ریزی مبلغ دارد که می‌تواند به صورتهای زیر عملی شود:

- دو روزه، رفتن به اردوگاهی فرهنگی - تفریحی در شهر مجاور و اقامت شبانه در آن.

- سه روزه، رفتن به یکی از شهرهای زیبای باستانی یا زیارتی. و ...

مکان اجرای طرح

در خصوص مکان اردو توجه به چند نکته ضروری است:

۱. مکان اردو نباید جایی عمومی و غیرقابل کنترل باشد؛ چون ممکن

- اردوی یک ساعته، رفتن به کنار

دارد، پرهیز کنید. همچنین از بردن شرکت کنندگان به سخره نوردی و کوه پیمایی و گذر از سنگلاخهای بزرگ خوددای کنید؛ چرا که رفتن به این مکانها بدون آموزش قبلی احتمال خطرات را افزایش می دهد.

۵. قبل از انتخاب مکان اردو حتماً مبلغ خود از مکان مورد نظر بازدید کرده، موقعیت آن را در ساعات مختلف بررسی نماید. بهتر است در بازدید از مکان اردو به نکات زیر توجه شود.

الف) سرویس بهداشتی.

ب) فضای کافی جهت ورزش و بازیهای گروهی.

ج) مکان مناسب جهت اقامه نماز جماعت.

د) محل شستن ظروف.

ه) آب خنک بهداشتی و خوراکی.

ز) محلی برای پارک کردن وسیله

نقلیه و ...

تصوره

۱. معرفی مکان اردو و مقررات

است افراد متفرقه برای دانش آموزان ایجاد مزاحمت کنند و به خاطر عمومی بودن مکان، ممانعت از افراد مزاحم مشکل باشد. از جمله مکانهایی که تناسب چندانی با این طرح ندارد، پارکهای بزرگ شهر، کنار دریاها و یا گذرگاههاست که در دید عموم قرار دارد و در فرهنگ دیسنی هم از استراحت در آنها نهی شده است.^۱

۲. تا آنجا که ممکن است مکان

اردو در محدوده ای شاد و محصور باشد تا ضمن آزاد بودن دانش آموزان قابل کنترل نیز باشند. در آداب سفر به این نکته اشاره شده که جهت تفریح و استراحت مکانهای خوش آب و هوا و سرسبز را انتخاب کنید.^۲

۳. بهتر است برای اردو یک مکان

انتخاب شود؛ چون در صورت تعدد مکانها، بچه ها ضمن مقایسه، یکی از آنها را مکانی خوشایند و دیگری را مکانی نامناسب تشخیص می دهند که آن گاه زحمات انجام شده بی نتیجه خواهد ماند.

۴. از رفتن به کنار رودخانه ها و

جاهایی که احتمال غرق شدن وجود

۱. العروة الوثقی، کتاب الحج فی آداب السفر

«الخامس عشر».

۲. همان.

جمعی، خواندن قرآن است. از جمله آیات و سوره‌هایی که قرائت آن در سفر سفارش شده، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

(الف) سوره قدر؛

(ب) آیه الکرسی؛

(ج) سوره ناس؛

(د) سوره فلق؛

(ه) سوره توحید و حمد.^۲

۳. تربت سید الشهداء

مستحب است مسافر مقداری از تربت امام حسین علیه السلام را به همراه داشته باشد، خصوصاً این روزها که تقریباً در همه منازل مهر کربلا موجود است. این امر علاوه بر پیوند معنوی شرکت‌کنندگان با حماسه سرور شهیدان، حسین بن علی علیه السلام، آنها را از انواع دردها و ترسها ایمن می‌کند.^۳

برنامه‌های طرح هنگام حرکت

یکی از برنامه‌هایی که لازم است مبلغ به آن توجه کند، یادآوری نام و یاد خدا هنگام حرکت است. بهتر است

خاص آن از جمله کارهایی است که مبلغ هنگام رسیدن به محل، باید اعضای گروه را با آن آشنا کند.

۲. اگر اردو برای دانش‌آموزان

دختر تدارک دیده شده از بازدید از مساجد حتی الامکان خودداری شود.

بیمه شرکت‌کنندگان در طرح

انسان همیشه در معرض حوادث و خطرات است. بهترین وسیله‌ای که می‌تواند انسان را از حوادث در امان نگه دارد، «بیمه معنوی» است. بیمه معنوی به چند طریق عملی می‌شود:

۱. صدقه

مبلغ گرامی به شرکت‌کنندگان در طرح یادآور شود که قبل از حرکت، هر کس به میزان توانی که دارد جهت سلامتی خود و بقیه اعضای شرکت‌کننده در اردو صدقه دهد. از امام باقر علیه السلام نقل شده که حضرت فرمودند: «إِنَّ الصَّدَقَةَ لَتَدْفَعَنَّ سَبْعِينَ بَلِيَّةً مِنَ بَلَايَا الدُّنْيَا؛^۱ همانا صدقه دادن هفتاد بلا از بلاهای دنیایی را دفع می‌کند.»

۲. قرائت قرآن

از جمله سفارشات قبل از سفر چه به صورت فردی و چه به صورت

۱. کافی، ج ۴، ص ۶۶، ح ۶.

۲. العروة الوثقی، کتاب الحج فی آداب السفر.

۳. همان.

شروع سفر با نام و یاد الهی و دعای سفر آغاز شود که هر کاری بدون نام و یاد او شروع شود، به نتیجه نخواهد رسید.^۱

چنان که در آداب سفر بیان شده، مستحب است مسافر در حال سوار شدن به وسیله نقلیه، در مسیر راه، در سرایشی، در سربالایی و بالآخره در تمامی حالات یاد خدا نموده، شاکر خداوند منان باشد.^۲

اگر شرکت کنندگان کودک باشند، بهتر است هنگام حرکت در داخل وسیله نقلیه، از اشعاری چون شعر زیر استفاده شود و از بچه‌ها خواسته شود با همدیگر «بسم الله» را با صدای بلند تکرار کنند.

به نام خدا بسم الله مشکل گشا بسم الله
ما فرزند اسلامیم گفتار ما بسم الله
داریم بر لب خود در هر کجا بسم الله
ورد زبان ما هست در اردوها بسم الله
ما را بود نگهدار از هر بلا بسم الله

از رسول گرامی اسلام ﷺ نقل شده که فرمودند: «زَادَ الْمُسَافِرُ الْحُدَاءَ وَالسُّعْرَ مَا كَانَ مِنْهُ لَيْسَ فِيهِ خَنَا»^۳ توشه مسافر تصنیف و شعر است، مادامی که در

آن کلام قبیح و فحش نباشد.» پس می‌توان در مسافرت از اشعار زیبا هم استفاده کرد؛ منتها باید توجه داشت که به کسی جفا و ظلم نشود. اشعاری چون شعر «آقا ظفرم» شادی بخش خواهد بود:

آقا ظفرم، آقا ظفرم
می‌خوام برم به سفر
سفر کجا؟ مکه
مکه کجاست؟
مکه هم خانه یاره
که نشان پروردگاره
چشمه زمزم داره
ناودان تلاش می‌باره
بابام درش احرام داره
از همه چیز دست برمی‌داره
به خدا توجه داره
به خدا توجه داره
باید ایمان و عمل داشته باشیم
تا بذر شادی تو دلها کاشته باشیم

۱. امام علی علیه السلام: «أَمَا عَلِمْتُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَدَّثَنِي عَنْ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنَّهُ قَالَ كُلُّ مَنْ دَخَلَ بِلَالٍ لَمْ يَدْخُرْ بِسَمِ اللَّهِ فِيهِ فَهُوَ آتِنَةٌ» (تفسیر الامام العسکری، ص ۲۵؛ بحار الانوار، ج ۷۳، ص ۳۰۵، باب ۵۸، ح ۱).
۲. العروة الوثقی، کتاب الحج فی آداب السفر «سابعها».
۳. من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۲۸۰، ح ۲۴۴۷.

از پیامبر اسلام ﷺ روایت شده که حضرت فرمودند: «مَنْ زَارَ قَبْرِي حَلَّتْ لَهُ شَفَاعَتِي وَمَنْ زَارَنِي مَيِّتًا فَكَأَنَّمَا زَارَنِي حَيًّا»^۲ هر کس قبر مرا زیارت کند، شفاعت من شامل حال او می شود و هر کس مرا پس از مرگ زیارت کند، گویا مرا در حال حیات زیارت کرده است.»

زید شحام می گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: پاداش کسی که رسول خدا را زیارت کند چیست؟ فرمود: مانند کسی است که خدا را در عرش زیارت کند. گفتیم: «فَمَا لِمَنْ زَارَ أَحَدًا مِنْكُمْ، قَالَ كَمَنْ زَارَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ؟»^۳ پاداش کسی که یکی از شما اهل بیت را زیارت کند، چیست؟ فرمودند: مانند کسی است که رسول خدا ﷺ را زیارت کند.»

در خصوص اردوهای تربیتی - مذهبی می توان به زیارت امام رضا علیه السلام در مشهد، حضرت فاطمه معصومه علیه السلام در قم، شاه چراغ در شیراز، مرقد

در صورتی که شرکت کنندگان در اردو نوجوانان و جوانان بودند، ذکر تکبیر و تسبیح می تواند آرامش خاصی در آنها ایجاد کند. از امام صادق علیه السلام نقل شده که حضرت فرمودند: روش پیامبر ﷺ در سفرها این بود که: «إِذَا هَبَطَ سَبَّحَ وَإِذَا صَعِدَ كَبَّرَ»^۱ وقتی در سرایشی قرار می گرفت، تسبیح می گفت و زمانی که در سربالایی بود، تکبیر می گفت.»

انواع اردوها

اردوهایی که به اهداف طرح نزدیک اند، عبارتند از:

۱. اردوی تربیتی - مذهبی

سفرهایی که از نظر شرع مقدس اسلام عبادت بوده، به خاطر جلب رضای الهی انجام می شود، مانند: زیارت خانه خدا، زیارت مشاهد انبیا و ائمه علیهم السلام، صلحا، علما، شهدا، پدر و مادر، برادران ایمانی و....

بهتر است مبلغ گرامی در خصوص ارزش و اهمیت زیارت مشاهد مشرفه و آثار و برکات آن به دانش آموزان توضیح دهد تا آنها بدانند از چه برکات معنوی بهره می برند.

۱. کافی، ج ۴، ص ۲۸۷، ح ۲.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۱۰، ص ۱۸۶، باب ۳، ح ۱۱۸۰۹.

۳. کافی، ج ۴، ص ۵۸۵، ح ۵.

حضرت امام خمینی علیه السلام در تهران، مسجد جمکران در قم، مسجد امام در اصفهان، معراج شهدای جنگ تحمیلی، گلزار شهدا، امام زاده‌های مدفون در شهرهای دور و نزدیک رفت.

۲. اردوی سیاحتی - تفریحی

سیره ائمه بر این بوده که در برنامه‌ریزی خود برای زندگی روزمره، ساعاتی را برای تفریحات سالم اختصاص می‌دادند. گشت و گذار و استفاده از اردوهای سیاحتی - تفریحی می‌تواند یکی از این تفریحات سالم باشد. از جمله آثار و برکاتی که در این اردوها وجود دارد و قرآن کریم نیز به آن اشاره می‌کند، عبرت‌پذیری از آثار تاریخی است.^۱ تفریحات سالم می‌تواند رفتن به اطراف روستا و دیدن کوه‌های سر به فلک کشیده، یا دیدن خرابه‌های قلعه‌ها و کاخ‌های ستمگران، یا تفریح در جنگلهای سرسبز شمال و یا تفریحگاههای آماده جهت دانش‌آموزان باشد. مهم آن است که از کنار این اماکن به دیده عبرت بگذریم.

۳. اردوی علمی - فرهنگی

در دین مقدس اسلام برای کسب علم و دانش محدودیت مکانی وجود ندارد. شرع مقدس همگان را جهت فراگرفتن علم و دانش فرامی‌خواند، حتی اگر لازم باشد برای کسب آن مسیرهای طولانی طی شود.

رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمودند: «أَطْلَبُوا الْعِلْمَ وَكَلُوا بِالصَّيْنِ فَإِنَّ طَلَبَ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ؛^۲ در جستجوی علم باشید، گرچه در چین باشد، همانا تحصیل علم و دانش بر هر مسلمان واجب است.»

گردشهایی که به صورت اردوهای علمی - فرهنگی صورت می‌گیرد، اثرات بسیار خوبی در شناخت فرهنگ و آداب و رسوم مناطق مختلف دارد.

وسایل و امکانات مورد نیاز طرح

۱. وسیله نقلیه مناسب جهت رفت و برگشت، مثل اتوبوس و مینی‌بوس. هرگز از وسایل غیر متعارف چون کمپرسی، وانت‌بار،

۱. انعام/۱۱ و یوسف/۱۰۹ و ...

۲. وسایل الشیعة، ج ۲۷، ص ۲۷، ب ۴، ح ۳۱۱۹.

داشته باش. همچنین داروهای مناسب همراه داشته باش که خودت و همراهانت (در صورت نیاز) از آن بهره گیری.»

۳. جوایز مناسب جهت برنامه‌هایی که در اردو اجرا می‌شود، تهیه نمایید.

۴. فرش، موکت، ۲ عدد توپ فوتبال، ۵ عدد توپ پلاستیکی، ۲ عدد توپ والیبال، یک طناب بزرگ پنبه‌ای جهت مسابقه طناب‌کشی به همراه داشته باشید.

۵. صبحانه، نهار و تنقلات لازم را همراه خود بردارید. اگر غذا از طرف خود دانش‌آموزان و به صورت متفاوت آماده شده بهتر است سفره آزاد انداخته شود و اگر نوع غذا یکنواخت بود، لازم است مسئول تدارکات سفره‌ای یکپارچه و عمومی پهن کند. البته سفره یکپارچه از جهاتی بهتر است.

۶. وسیله‌ای برای گرم کردن غذا، ظرف آب و یخ همراه با ظرفی مناسب جهت نگه‌داری آب خنک تهیه کنید.

تریلی، تراکتور و... استفاده نکنید.

حداقل یک هفته قبل از حرکت هماهنگی لازم را با راننده انجام دهید. توجه کنید راننده فردی مورد اطمینان و باتجربه باشد، سعی کنید وسیله نقلیه تمام وقت در اختیار شما باشد تا در صورت نیاز به موقع از آن استفاده شود. از تخلف در رانندگی و سرعت غیرمجاز هنگام رانندگی جداً جلوگیری کنید. اگر تعداد شرکت‌کنندگان و وسایل مورد نیاز زیاد بود، حتماً وسیله‌ای مثل وانت‌بار جهت حمل و نقل وسایل در نظر بگیرید. برای راههای دور لازم است، راننده، بیابان رفته باشد نه رانندگان سرویسهای شهری و اداری.

۲. حتماً جعبه کمک‌های اولیه را به همراه داشته باشید. امام صادق علیه السلام فرمودند: در وصیت لقمان به فرزندش آمده است که: «*يَا بُنَيَّ سَافِرٌ بِسِنْفِكَ وَخُفِّكَ وَعَسْمَاتِكَ وَخِسَابِكَ وَسِقَائِكَ وَأَبْرَتِكَ وَخُيُوطِكَ وَمَخْرَزِكَ وَتَرْوِدَ مَعَكَ مِنَ الْأَدْوِيَةِ مَا تَنْتَفِعُ بِهَا أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ*! پسرم! در سفر شمشیر، چکمه، عمامه، ظرف آب، نخ، و وسایل تعمیر کفش را همراهت

برنامه‌های فرهنگی و تربیتی و

توصیه‌ها

۱. از همراه آوردن صبحانه و ناهاری که از مواد فاسدشدنی تهیه شده باشد، جلوگیری کنید. هرگز اجازه ندهید دانش‌آموزان از مغازه‌های اطراف و یا دست‌فروشیها خوراکی تهیه کنند.

۲. مراقب باشید دانش‌آموزان به علفها و گلها نزدیک نشوند؛ چون ممکن است گیاهان سمپاشی شده یا خود سمی باشند.

امام باقر علیه السلام به بعضی از شیعیانش که قصد سفر داشتند، وصیت فرمودند: «لَا تَذُقَنَّ بَغْلَةً وَلَا تَشْمَهَا حَتَّى تَعْلَمَ مَا هِيَ وَلَا تَشْرَبَ مِنْ سِقَاءٍ حَتَّى تَعْلَمَ مَا فِيهِ وَلَا تَسِيرَنَّ إِلَّا مَعَ مَنْ تَعْرِفُ»^۱ در سفر تا اطمینان پیدا نکرده‌ای هیچ سبزه‌ای را نه بچش و نه استنشام کن و تا حصول اطمینان از هیچ آبی استفاده نکن و با کسی که نمی‌شناسی، سفر مکن.»

۳. اگر شرکت‌کنندگان از بچه‌های پرتحرک بودند برای مهار کردن آنها اول صبح یک مسابقه دو حداقل به مسافت ۳۰۰ متر بین آنها اجرا کنید. دانش‌آموزان بعد از مسابقه کاملاً با

نشاط و قابل کنترل خواهند بود.

۴. اگر دانش‌آموزان از بچه‌های دختر و پسرانری بودند جهت کنترل، آنها را به شکار بفرستید. بدین صورت که احادیث تربیتی را روی کارتهای مقوایی بنویسید و در قسمتهای مختلف مکان اردو بین شاخه درختان، لای علفها، بین چمنها یا سنگها و بوته‌ها پنهان کنید. به آنها بگویید هر کس دو کارت یا بیشتر از این کارتها را پیدا کند و زودتر از بقیه آن را حفظ کند، به عنوان تشویق جایزه‌ای ارزنده دریافت خواهد کرد.

۵. برنامه طناب‌کشی یکی از برنامه‌های دوست‌داشتنی برای بچه‌ها است؛ بدین صورت که یک طناب بزرگ پنبه‌ای همراه خود داشته باشید و از گروهها بخواهید دو به دو در دو طرف طناب قرار گرفته، از دو طرف اعضای گروه آن را بکشند. هر گروهی که از خط وسط عبور کرد، در این مسابقه بازنده خواهد بود. حتماً از این برنامه در اردو استفاده کنید.

۶. اجرای دعای توسل یا زیارت عاشورا در دل طبیعت یا اجرای نمایش

۱. مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۲۲۷، ب ۴۱، ح ۹۳۱۹.

کنندگان جواب آن را درخواست کنید؛ به عنوان مثال، از آنها بخواهید کدام یک از برنامه‌های اردو برای آنها جذاب‌تر بود؟ نقاط ضعف و قوت اردو را بیان کنند. آیا برخورد مجریان طرح، مبلغ، مسئولین تدارکات و راننده اتوبوس یا مینی‌بوس با آنها رضایت‌بخش بود؟ عوامل موفقیت یا عدم آن را بیان کنند. اگر با مشکلات غیرمنتظره‌ای مواجه شدند آن را بازگو کنند. پیشنهادشان برای حل مشکلات چیست؟

توجه داشته باشید که سؤالات به صورت چهارجوابی و به صورت علامت زدن طرح شود و در پایان سؤالات جایی برای پیشنهادات اختصاص داده شود.

۲. ارزشیابی خود مبلغ

خود مبلغ نیز می‌تواند یک ارزشیابی از کار خود در طول اردو داشته باشد تا درصد موفقیت خود را در طول اجرای برنامه ارزیابی کند. اگر برنامه دارای نقایصی بود، در برنامه‌ریزیهای بعدی آنها را به نقاط قوت تبدیل کند.

یا جمع‌خوانی توسط بچه‌ها از دیگر برنامه‌های تربیتی - فرهنگی است که با تشخیص و هماهنگی مبلغ گرامی اجرا می‌شود.

۷. برگه‌های ارزیابی را در روز یا ساعت آخر اردو بین شرکت‌کنندگان توزیع نمایید تا از نظرات اصلاحی جهت برنامه‌های بعدی استفاده شود.

۸. بعد از برگشت از مسافرت، توصیه کنید اگر نقاط ضعفی در دوستان دیده شد، آن را با بزرگواری جبران کنند و اگر در طول اردو اتفاقاتی افتاد، حفظ امانت کرده، در جاهای دیگر مطرح نکنند.^۱

۹. سعی شود روز بعد از اردو کلاسهای تربیتی تعطیل شود تا شرکت‌کنندگان در طرح کاملاً استراحت کنند.

ارزشیابی طرح

یکی از مهم‌ترین اقدامات مبلغان گرامی بعد از برگشتن از اردو، ارزیابی عملکرد در طول سفر است. ارزیابی را به دو صورت می‌توان انجام داد:

۱. دریافت نظرات شرکت‌کنندگان

در این مرحله سؤالاتی را به صورت کتبی در یک برگه A5 نوشته، از شرکت

۱. —بحار، ج ۷۳، ص ۲۶۶، ب ۴۹، ح ۳: عین الصادق عليه السلام قال: *الْمَرْؤَةُ فِي السَّفَرِ... وَكَيْفَ مَاتِكَ عَلَى الْقَوْمِ سِرًّا هُمْ يَنْفَعُ مَفَارِقَتِكَ إِيَّاهُمْ.*